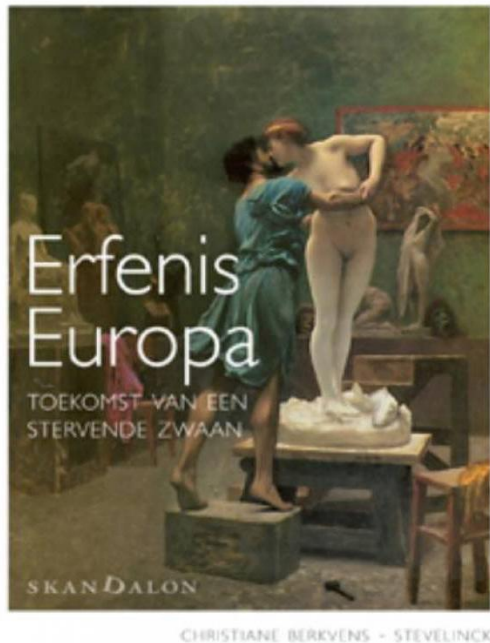

- Deze recensie schreef ik voor [Kerk en theologie](#) 63 nr. 4 (okt. 2012) 394-395.

Christiane Berkvens-Stevelinck, *Erfenis Europa. Toekomst van een stervende zwaan*, Skandalon, Vught 2012, 151 pp., € 19,50, ISBN 978 94 90708 44 3.

Een theologisch boek over Europa, daar ga ik even voor zitten. Met de wankelende status van een Europese eenheid en zoveel schijnbaar krachtiger alternatieven in andere werelddelen is zo'n boek altijd goed voor enig cultuurpessimisme en soms de vluchthaven van een, zich tegen de cultuur opstellende, openbaringstheologie. Met een ondertitel over een stervende zwaan lijkt dit boek ook zoiets te suggereren. Die gewrongen beeldspraak had er van mij uitgemogen, want Christiane Berkvens wil juist geen pessimistische betoog bieden over een afbrokkelend en stervend Europa. Zij wil 'culturele kroonjuwelen' uit de Europese traditie aanbieden aan de lezer, als een cultureel testament dat onze voorouders aan ons nalaten. Ondanks een geschiedenis van oorlogen en rampen is er veel goeds uit Europa te presenteren, en dat gebeurt hier, met de onderliggende vooronderstelling dat er weer grote verhalen verteld mogen worden (16), die erom vragen doorgegeven te worden. Nu is het mooie van dit boek dat dit gebeurt met veel beeldmateriaal en verwijzingen naar

internet, die als een soort 'tweede scherm' de leeservaring begeleiden. Hierdoor ontstaat een boek met korte teksten en een schat aan illustraties, zeer bruikbaar voor groepswork in kerk, volksuniversiteit of vormingsweekend. Een andere mooie ingreep van Berkvens bestaat in de ordening van de kroonjuwelen. Ze presenteert geen cultuurhistorie met culturele hoogtepunten van vroeger tot heden, maar ordent haar stof onder negen kernbegrippen: verwondering, nieuwsgierigheid, vertrouwen in de vooruitgang, verantwoordelijkheidsgevoel, tolerantie, geduld, vrijheid, idealisme en schoonheid.

Bij die kernbegrippen heb ik wel wat vraagtekens. Ik mis bijvoorbeeld een noemer als respect, of: het vermogen om het vreemde te assimileren. (Dat zou een goede noemer zijn geweest om de culturele consequenties van het Europese kolonialisme mee te karakteriseren.) En waarom niet een deugd als 'opofferingsgezindheid' of 'vaderlandsliefde'? Daar zouden culturele facetten van de Europese oorlogen mee benoemd kunnen worden. Nu zijn de negen noemers enigszins stichtelijk en moralistisch. Ook zou iets meer van de transcendente trekken van de cultuur naar boven kunnen komen. Het religieuze in de Europese cultuur vind ik nu onderschat. Hoe kun je bijvoorbeeld 'Spiegel im Spiegel' van de componist Arvo Pärt bij de noemer 'schoonheid' presenteren, zonder iets te zeggen over zijn religieuze kader? Soms frons ik ook wat bij de ordening van het materiaal. Waarom zou Bonhoeffers gedicht 'Wer bin ich?' onder het kopje 'verwondering' moeten vallen? Wordt de typerend Europese worsteling over eigen identiteit afdoende gedekt door het argument 'Zonder eigen identiteit zijn verwondering om wat anders is en nieuwsgierigheid naar het onbekende onmogelijk' (25)? En wat moet de Amerikaanse draak van een film Avatar (18) als illustratie bij de Europese erfenis van een 'bon sauvage'? Waren Montaigne of Rousseau niet voldoende? Wreekt zich hier de eis van het willen bieden van beeldmateriaal? Misschien toont de selectie ook wel erg veel West-Europa en komt een Midden- en Oost-Europese inbreng er bekaaid af. Als ik nog één vraag

mag stellen: waarom geen register in een boek dat zo'n uiteenlopend tableau biedt, dat vraagt om het zoeken van dwarsverbanden of gewoonweg het makkelijk terug kunnen vinden van iets of iemand? Wat is dat toch bij uitgevers?

Genoeg gebromd. Dit boek vraagt erom om gebruikt te worden en de kleurendruk en verzorgde opmaak nodigen daartoe uit. Europa kan weer even vooruit met zo'n boek.

Theo L. Hetteema